

Metròpolis:

EL CAIRE ISLÀMIC

El Caire islàmic.

“... Molts testimonis ho proclamen: el carreró de Midaq va ser una de les joies d'altres temps i va brillar com rutilant estrella en la història del Caire. A quin Caire em refereixo? Al dels fatimites, al dels mamelucs o al dels sultans otomans? La resposta només la saben Déu i els arqueòlegs. Nosaltres en tenim prou de constatar que el carreró és una preciosa relíquia del passat.”

Naguib Mahfuz

El carreró dels miracles

Mercè Rius

Arquitecta tècnica
mercerius@apabcn.com

■ ■ ■ Un meravellós recorregut pel Caire islàmic i els esdeveniments socials i polítics són els relats de Naguib Mahfuz, del barri d'el-Gamaliyya, al nord de la muralla fatimita.

Al Caire històric hi trobem una de les majors concentracions conegudes de monuments religiosos i civils.

Els cafès, les cistelles de fruita, l'abeurador amb les gerres d'aigua fresca, l'olor del pa calent, el barber, les cases de te a vessar d'homes conversant, dones amb les *melayyas* negres, carros que porten tota mena de mercaderies... És aquest el Caire desconegut per la multitud de turistes que omplen les botigues de *souvenirs* fets a la Xina a la zona de Jalan Jalili, i que corren a prendre el te i a buscar un record exòtic.

El Caire fatimita (una muralla i tres portes d'accés)

L'espectacular muralla és un dels exemples més impressionants de la construcció islàmica militar. Construïda entre 1087 i 1091 té tres portes d'accés. La seva construcció és d'una gran qualitat. Es torna a la tradició de la pedra tallada de l'arquitectura egípcia, amb grans blocs perfectament encaixats.

Algunes de les peces de la muralla provenen d'estructures faraòniques destruïdes per aconseguir la construcció de la muralla. Al llarg

de les parets hi ha galeries internes connectades per un seguit d'espais amb obertures exteriors que donen a la ciutat. Al llarg de la muralla es troben, a més, torres de vigilància. Entre les portes són d'admirar les inscripcions de l'Al corà gravades a la pedra.

En un principi la muralla va ser plantejada com una ciutat prohibida. És el territori del califa i la seva cort, del personal administratiu i de la seva guàrdia personal.

Un cop creuada la **porta de la victòria Bab al-Nasr**, arribem al carrer al-Gamaliya, que provoca la impressió que retrocedíem uns quants segles enrere, com si el temps s'hagués aturat. Escenes de la vida quotidiana, artesans, forns, barbers, ramats de xais, converses al voltant d'una tassa de te fumant un narghil. És un entorn on el nivell d'espectacularitat del patrimoni arquitectònic només és comparable al nivell de degradació. Aquest és l'únic rastre que queda del gran període de riquesa generat pel comerç i les caravanes, quan els productes que provenien del mar Roig arribaven per terra. I al costat de la porta també destaca el **caravanserrall de Qaytbay**. Tot i el seu estat, es pot observar que té la típica estructura d'un gran pati central per a càrrega i descàrrega de mercaderies. Les seves tres plantes tenen aquesta distribució: a la planta baixa, botigues i magatzems, i en les plantes superiors, habitacions per als mercaders.

Si en canvi entrem per l'altra **porta de la muralla, Bab al-Futuh**

(**porta de la conquesta**), arribem al carrer al-Mu'izz, ple de mercats cadascun especialitzat: cebes, llimones, alls.

La **porta Bab Zuwayla**, construïda el 1092, és la tercera de les portes d'entrada a la muralla fatimita. Domina el carrer i contrasta amb els dos esvelts i elegants minarets de la mesquita Mu'yyad.

Ja hem comentat que el període fatimita és un dels més destacats, no només per l'arquitectura sinó també per les arts i les ciències que van florir en aquell moment: astrònoms, matemàtics, il·lustradors i copistes. Tot i que l'Islam prohibeix les imatges, aquest vet només s'aplica a la religió i no a les obres científiques o literàries.

L'Islam és una religió de ciutat i a l'entorn de la mesquita se situa el poder polític i també el comerç, com passa a les ciutats medievals europees. Al Caire històric hi trobem una de les majors concentracions conegudes de monuments religiosos i civils, tot i que avui molts presenten un procés de degradació lamentable.

Així, a la capital egípcia es desenvolupen tipologies arquitectòniques pròpies de la religió, com ara les escoles alcoràniques i les residències per als sufís. Al cor del Caire també hi trobem mausoleus, caravanserralls, banys, palaus, edificis de l'aigua, però l'immoble més paradigmàtic és la mesquita. D'aquesta destaca el minaret per cridar a l'oració, uns espais interiors per resar a l'entorn d'un pati, i la *qibla* que és la direcció de la Meca, on es dirigeixen les oracions.

AL-QAHIRA la victoriosa

El Caire d'avui es pot considerar la suma de quatre ciutats diferents:

al-Fustat, fundada el 641, suposa la primera arribada dels àrabs a Egipte i és, per tant, el primer assentament islàmic de l'actual El Caire: el califat dels omeies. De la seva organització destaca una fortificació romana anomenada Babylon, on avui hi ha la zona copta.

al-Askar va ser creada pels abbàssides el 750, que van fer fora els omeies i van instaurar, amb dependència

de Bagdad, el califat que porta el seu nom. És un període de grans avanços tècnics, sobretot pel que fa a la irrigació de les terres per a la agricultura. És aleshores quan es construeix el nilòmetre en un extrem de l'illa de Rodes.

al-Qatai va ser fundada el 870 per l'abbàssida Ibn Tulun, que es va independitzar de Bagdad, i va crear la dinastia *tulunida* entre el 870 i el 905. Tot i que va ser breu, va ser un període molt creatiu i es va continuar amb la construcció del nilòmetre,

i es va fer a més un aqüeducte, un hipòdrom, un palau i una mesquita. D'aquella època, però, només es conserva la mesquita que porta el nom de la dinastia perquè els abbàssides van tornar a restablir el seu poder arrasant abans la ciutat.

al-Qahira va tenir lloc el 969 quan van arribar els fatimites, els seguidors de Fàtima, la filla del profeta. Després de conquerir Egipte als omeies, els nous habitants d'aquesta zona es van nomenar els representants de l'Islam i es van instal·lar als afores.

1. ESCENES DE LA VIDA QUOTIDIANA DEL CAIRE ISLÀMIC: RAMATS DE XAIS AL MIG DEL CARRER. **2.** LA CASA DE L'AIGUA, ANOMENADA TAMBÉ SABIL-KUTTAB, ABD AL RAHMAN KATKHUDA, ÉS UN MOLT BONIC EXEMPLE DE L'ARQUITECTURA MAMELUÇA. CONSTRUÏDA EL 1744, ALGUNS DETALLS, COM EL REALISME DE LA DECORACIÓ FLORAL, SÓN INFLUÈNCIA OTOMANA. AQUESTA ÉS UNA TIPOLOGIA ÚNICA DEL CAIRE, UN EDIFICI DE DUES FONTS. A LA PRIMERA HI HA UNA FONT PER SUBMINISTRAR AIGUA A TOTA LA COMUNITAT I A LA SEGONA, UN ESPAI PER INICIAR ELS NENS A L'AL CORÀ. **3.** ELEGANT MINARET FORMAT PER TRES COSSOS OCTAGONALS AMB DECORACIONS TALLADES A LA PEDRA DE L'ESCOLA CORÀNICA I RESIDÈNCIA MÍSTICA PER ALS SUFÍS AL-ZAHIR BARQUO. **4.** LA MESQUITA D'AL AZHAR, "L'ESPLÈNDIDA", ÉS UN EXPONENT DE L'ARQUITECTURA FATIMITA. AQUEST EDIFICI ÉS EN EL FONS UNA CONTINUACIÓ DE L'ESTIL DE LA MESQUITA D'IBN TULUN, JA QUE TAMBÉ ES VA CONSTRUIR AMB MAÓ. MÉS ENDAVANT, AMB LA CAIGUDA DELS FATIMITES, AQUESTA MESQUITA XIÏTA ES VA CONVERTIR EN UNA UNIVERSITAT SUNNITA ON ES VAN INCORPORAR UNS MINARETS D'ESTIL MAMELUC.

Per primer cop es construeix una ciutat emmurallada amb portes d'accés. És la manera que els shiïes fatimites es mantinguin separats dels sunites que habiten a al-Fustat. El 974 la nova ciutat passa a anomenar-se al-Qahira "la victoriosa" perquè el primer califa fatimita al-Mu'zz li-Din Allah hi va entrar com a gran triomfador. La nova ciutat tenia 140 ha i es va mantenir com a nucli de la ciutat fins a l'expansió del segle XIX. Aquest va ser, per a la ciutat, un dels períodes més esplendorosos. D'aquest llarg període destaca el s. XI, per l'impuls del comerç del productes de la vall del Nil amb els països veïns, gràcies a la protecció d'invasions per un poderós exèrcit de mercenaris format per berbers, turcs i sudanesos.

El carrer al-Gamaliya provoca la impressió que el temps s'hagués aturat.

Cadascun dels períodes deixa la seva empremta:

El primer període, de domini islàmic, no es caracteritza per un estil uniforme, i del conjunt sobresurt la mesquita d'Ibn Tulun, un exemple magnífic d'ornamentació d'estuc. La **mesquita d'Ibn Tulun** (876-879) és innovadora per la seva granddimensió (140 x 116 m) i perquè es construeix amb maó i revestiment d'estuc quan sempre, des del període dels faraons, en la construcció monumental s'utilitzava la pedra. Ibn Tulun és la més

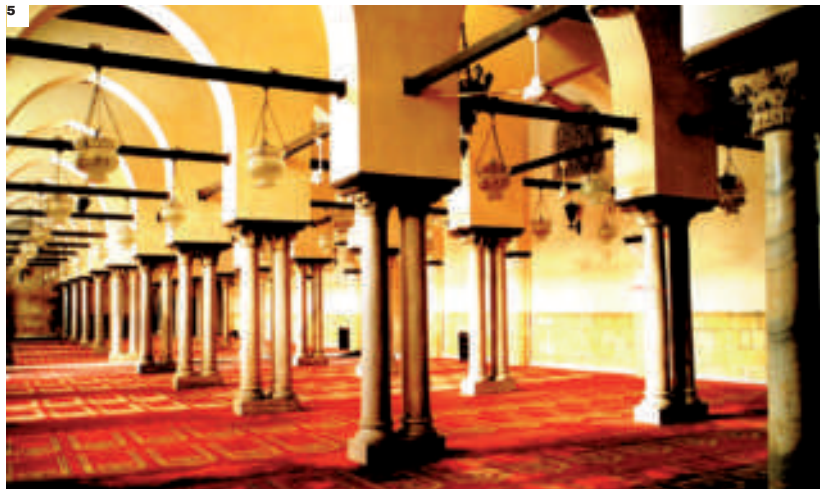

86

L'INFORMATIU
DEL CAATB
JUNY
2008

METRÒPOLIS
EL CAIRE
ISLÀMIC

EL CAIRE

5. INTERIOR DE LA MESQUITA D'AL AZHAR. CONSTRUÏDA EL 970, DEL SEU CONJUNT DESTACA AQUEST PÒRTIC SOBRE EL PATI, D'UNA GRAN LLEUGERESA, AMB COLUMNES ANTIGUES I ON LES ARCADES SÓN DE MAÓ REVESTIT D'ESTUC. **6.** LA PORTA BAB ZUWAYLA, CONSTRUÏDA EL 1092, I ELS DOS ESVELTS I ELEGANTS MINARETS DE LA MESQUITA MU'YYAD. ÉS LA TERCERA DE LES PORTES D'ENTRADA A LA MURALLA FATIMITA. **7.** LA MESQUITA D'IBN TULUN (876-879), PROJECTADA PER UN ARQUITECTE CRISTIÀ EL 876, ÉS IMMENSA I LLUMINOSA. OCUPA UN ESPAI DE QUASI 3 HA, TÉ UN GRAN PATI ENVOLTAT PER UNA ELEGANT GALERIA D'ARCS, UN MINARET EN FORMA D'ESPIRAL (RECONSTRUÏT AL SEGLE XV) I ELS ESTUCS SÓN D'UNA GRAN QUALITAT. L'EXTERIOR TÉ UN AIRE DE FORTALESA. **8.** MERCAT D'ALLS AL CARRER AL-MU'IZZ, A L'ENTRADA DE LA PORTA DE BAB AL-FUTUH, ÉS UNA ZONA PLENA DE MERCATS ESPECIALITZATS: ALLS, CEBES, LLIMONES...

antiga que queda a Egipte en la seva forma original i es reconeix pel seu minaret helicoidal.

El període fatimita-ayubid (969-1250) destaca per la introducció de la maçoneria de pedra en la construcció de muralles i portes. També es poden veure els primers exemples de cúpules trobats fins ara al Caire. És un moment de transformació de la ciutat i de renovació de les arts i de l'arquitectura. El treball de la pedra el faran constructors siris armenis, de procedència cristiana. Pel que fa a les mesquites en concret, aquestes plantegen proporcions més limitades, amb influència de la basílica pel que fa a la planta longitudinal.

Els ayyubids continuen amb l'estil fatimita però introdueixen l'escola corànica o la madrassa, així com la residència sufi.

Del període mameluc (1250-1517) són les decoracions tipus estalactíti-ques, quan el minaret agafa la forma característica de l'arquitectura cai-rita, forma octogonal amb nivells circulars que defineixen un estil molt peculiar. Se substitueixen els estucs pels mosaics i els marbres de color. Un preciós exemple és la cúpula del

mausoleu Qaytbay i també els minarets de la mesquita al Azhar, afegits amb posterioritat a la seva construcció en el període fatimita. Cap al final d'aquesta època una de les fites serà la recerca de la rectangularitat, provocada pel fet que els espais per construir ja no són grans superfícies de terrenys lliures, sinó espais irregulars entre carrers i la construcció existent. Un altre edifici que ha perdurat i ha deixat petjada és l'escola corànica del sultà Hasan.

En el període turc (1517 fins al s. XIX) es produeixen canvis en l'estructura de la mesquita, però allò que més destaquen són els edificis civils, com els caravanserrais, les cases, els hammans, els edificis d'aigua o *sabil-kuttab*s, dels quals sobresurt el magnífic edifici *sabil-kuttab* d'Abd al Rahman Katkhuda.

El Caire és en l'actualitat un encreuament de corrents espirituals, i l'arquitectura i el desenvolupament de la ciutat n'és el reflex. Declarada Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO, és una de les ciutats on podem trobar més edificis islàmics d'una gran qualitat i que reflecteixen els diferents estils i tècniques

constructives. Tot i els efectes devastadors del gran terratrèmol que va patir l'any 1992, les actuacions de rehabilitació que es fan actualment obren una esperança a la futura recuperació d'aquest preuat patrimoni arquitectònic.

El millor recorregut per descobrir el Caire islàmic és entrar per la porta de la victòria Bab al-Nasr o per la de la conquesta, Bab al-Futuh, a primera hora del matí, quan es munten al carrer les parades de fruites, verdures, quan se sent el pa calent que surt de petits establiments que fan i venen pa, quan els raigs de sol il·luminen lleugerament els carrers estrets i habitualment foscos. Per fer tot el recorregut fins a la tercera porta, la de Bab Zuwayla, si es disposa de temps, és millor dedicar-li dos dies, tot i que molts edificis no són visitables, les mesquites estan obertes als no musulmans. Atesa la gran concentració d'aquest tipus d'edificis és com un privilegi contemplar les diferents tendències quant a la tipologia, sistema constructiu, decoració, minarets que es desenvolupen al llarg de la història en l'edifici religiós per excel·lència de l'Islam. ■

Informació útil

■ ■ ■ **Caire islàmic** (en àrab, القاهرة) Al-Qāhira, la victoriosa, o la forta) va ser declarat Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO el 1979. Es tracta de l'antiga part medieval i és una de les zones més fascinants d'aquesta enorme ciutat.

■ **No us podeu perdre:** el gran bazar Khan al-Khalili; el Cafè Fishawi, lloc de reunió de la intel·lectualitat cairota; la mesquita d'al-Azhar, la universitat en actiu més vella del món; la mesquita d'al-Mu'ayyad, en la qual és possible pujar al seu minaret i contemplar una de les millors vistes d'El Caire; la mesquita d'Ibn Tulun: la mesquita de Qaitbey; la Ciutadella de Saladin (una fortalesa medieval).

■ **Per entrar al país:** Passaport obligatori amb una validesa mínima de sis mesos des de l'entrada al país

■ **Salut:** No hi ha obligació de cap vacuna.

■ **Seguretat:** Malgrat passats atemptats terroristes contra interessos turístics, des de llavors la situació s'ha normalitzat i les autoritats egípcies han reforçat les mesures de seguretat en els llocs turístics o conflictius.

■ **Dates per viatjar:** Els mesos d'hivern són les millors dates per viatjar a El Caire, no només per la climatologia sinó també per les aglomeracions.

■ **Diferència horària:** +1 hora

